

MUZEIZAREA UNOR ARTEFACTE TEHNICE ARHAICE RELEVANTE DIN ȚARA BÂRSEI ȘI ȚARA FĂGĂRAȘULUI

Liviu Alexandru SOFONEA, Elena HELEREA,
Florentin OLTEANU, Victor SOFONEA

§ I *Pro Domo*

Complexa tematică și problematică de Arheologie industrială, care are ca importantă componentă și muzeizarea unor *artae factae* arhaice care au dobândit o deosebită venerabilitate istorică în specifice structuri sociale (interactive: *museum vivum*), este de mai mulți ani un capitol central al programului subcomitetului de Istorie și Filosofie a Științei și Tehnicii al Academiei Române /C.R.I.F.S.T./; începând cu mutația socială din 1989/1990 membrii activi ai acestei filiale au efectuat unele cercetări, au elaborat planuri ideative *kogitatum*/ au articulat proiecte, au făcut comunicări la sesiuni științifice (interne, internaționale), s-au preocupat de unele perspective și au gândit și unele modalități de muzeizare efectivă (interactivă; prin proiecte tehnice puse specific în operă).

În acest studiu facem unele considerații referitoare doar la *Tara Făgărașului*; ele sunt articulate cu cele referitoare la *Tara Bârsei* care fac obiectul altor comunicări.

§ II Aspecte ale proiectului ideatic *kogitatum/* referitoare la *Tara Făgărașului*

Mirifica *Tară a Făgărașului/a Oltului Transilvănean* este un sanctuar de bunuri materiale și spirituale, o animație de oameni și o înmugurire de potențiale – din care unele, în cursul *vremurilor ce vor veni*, vor deveni energii axiologice actualizate. Afirmăm cu convingere că aceste valori¹ trebuie repontențiate printr-o necesară (multivalentă, urgentă, novatoare) redimensionare activă, căci – statutar – *Tara Făgărașului* este un "judet" *sui generis* din spațiul carpato-ponto-danubian, un "despărțământ" personalizat în sens umanist: a fost (și este!) "domeniul cnezial/voivodal cultural", o *Terra*, o *Romanie* străveche și permanentă, cu puternică identitate proprie. Postulăm că necesara, multivalenta, accelerat progresiva, deplina "reîntabulare" în *Axios a Tării Făgărașului/Oltului Transilvănean* trebuie astfel finalizată încât ea să fructifice benefice roade (materiale, spirituale) și pentru "obătenii făgărășeni"/oltenii transilvăneni, încât să nu fie confiscată/micșorată de alții, să materializeze și să spiritualizeze "bune megieșii" cu alții locuitori ai spațiului carpato-ponto-danubian.

În cele ce urmează prezentăm doar câteva idei, informații și judecăți de valoare pe care le considerăm a fi repere potrivite pentru alcătuirea unui

Program generator de proiecte – care prin punerea lor în operă să contribuie la o autentică valorificare socială a unor "bunuri culturale" (în principal produse tehnice) care au caracterizat societatea din *Tara Făgărașului* în faze importante ale istoriei *Poporului român*, "vectori axiologici" care au adresari și implicații sociale și în prezent, și neîndoelnic, și în viitor!

Considerăm că aceste idei, informații și sugestii pot/ar trebui să poată contribui (direct întrucâtva; indirect, prin stimul) la inspirarea/vitalizarea/propunerea/actualizarea unor muzeizări, la intensificarea unor activități pozitive (productive, educative) din unele unități sociale (uzine, ateliere, centre culturale, întreprinderi, firme) între care menționăm: ecologizări, reparații, renovări, "deschiderea porților", comunicări dinamizate, expoziții, festival, sărbători, școliri, bilanțuri, analize, sponsorizări, inițiative subliniind, de la început, că acest *cogitatum* este doar o contribuție la o complexă "mișcare", care nu poate fi beneficiă *pro civitate* decât prin angajarea militantă a multor voințe, inteligențe, priceperi, simțăminte.²

Credem că este necesar și posibil să efectuăm următoarele acțiuni:^{3,4,5}

1. Realizarea unei **expoziții permanente**, complexe, plasată în Făgăraș^{2,3} (la Muzeul de Istorie și/sau în alte spații adecvate) și în alte locuri importante din "vatra de obârșie și plecare" a legendarului "Negru Vodă și a lui ceată, toți voinici, cu fruntea lată" – *panopticum* care să fie un *summum* al exponatelor, informațiilor și vestigiilor:
 - a) piese valoroase materiale (corporalizate), arhaice (arheologice, istoriografice: până în cca. 1914/1919), relativ vecchi (până în 1989/1990);
 - b) documente (arheologice, istoriografice);
 - c) evocări (faptic: documentate, organizate, artistice, reprezentări);
 - d) replici (riguroase, plauzibile, marcante).

Expoziția preconizată trebuie să fie bine organizată: în spații adecvate, cu personal corespunzător, cu program precis, cu prezentări frumoase și corecte, să fie sistematică, riguroasă, cu conținut bogat, întreținerea să fie continuă, de calitate, popularizarea eficientă, informațiile (scrise și orale) să fie relevante, corecte (faptic și interpretativ); să fie multilingve⁶; expoziția să folosească adecvat^{7,8} metode și procedee (muzeografice, muzeologice) expresive (tradiționale; neconvenționale⁷).

2. Valorificarea socială a șoselei montane numită frecvent *Transfăgărășanul*:
 - a) Elaborarea de indicatoare: multilingve⁶, clare, expresive, funcționale, care să conțină informații substanțiale (directoare, hărți, ghiduri, pliante, relatari plastice, panouri, afișe; imagini anterioare sugestive, istorice);
 - b) Instalarea acestor indicatoare în locuri potrivite: pe șoseaua transcarpatină, pe alte drumuri din arealul *Tara Făgărașului* și din vecinătăți (de pildă, la răscruci) și în alte locuri prin care circulația oamenilor este relativ intens;
 - c) Evocarea^{7,8} unor scene din istoria construirii *Transfăgărășanului*: personaje

- importante care au luat hotărârea construirii acestei "via transcarpatina" (oameni politici, tehnicieni) care au avut roluri importante în începerea, continuarea, încheierea acestei acțiuni sociale și alte persoane semnificative⁹ (oameni simpli atașați criticii ideii și acțiunii; alți participanți implicați), motivații (economice; strategice: posibilități reale, exagerări, pretexts, mitomanie; turistice; sociale: învigorearea regiunii muntoase și premontane de pe ambele versante ale masivului carpatin);
- d) Evidențierea⁷ unor detalii tehnice relevante: costuri (estimate în proiect, apoi în diverse faze ale procesului construcției reale, declarate oficial), probleme (tehnice, sociale) ce trebuiau rezolvate (derocări, drenări de izvoare, defrișări; intemperii, unele obstacole, înfăptuirea unor "lucrări de artă"), personal (corful principal, anexe), utilaje, materiale (explozibile spre exemplu), forme administrative (fonduri, salarii, subsistență, cazări), proiecte (*ante, in actio*; modificări, surprise), posibilități de întreținere;
 - e) Evidențierea^{7,8} unor aspecte efective ale construirii: documente, aprecieri (în presă) și critici; rolul militariilor, rolul unor muncitori (salariați, condamnați, auxiliari, regionali), plătile, sevențe și faze importante ale avansării drumului montan (explozii, săpături, derocări, taluzări, armări), manifestări ale propagandei oficiale, păreri ale unor lucrători, ale unor localnici, accidente (cunoscute; tăinuite de supraveghetorii și cunoșcătorii *politikii*), fraude (delapidări, nereguli), deteriorări ale mediului (imediate, ulterioare), filmări (în epocă; reconstituiri);
 - f) Comparări⁸ cu alte drumuri de mare altitudine din România (pasul Prislop, pasul Bran, pasul Urdele: în zona dintre Novaci, Izvoarele Lotrului și Latoriței, din Munții Lotrului, pasul Vulcan, pasul dintre izvoarele Jiului de Est și Izvoarele Cernei, pasul Predeal, pasul Tihuța, pasul Bratocea, drumul de pe malul Râului Mare: în Munții Retezat), cu alte șosele celebre care trec prin munti înlăți în alte țări: în Alpi (Austria, Italia, Elveția, Germania, Franța), în Scoția (Ivy Moor), în Scandinavia (Kiruna), în Iberia (Pirinei, Sierra Nevada, Sierra Cantabrica, Pancorvo, El Choro), în Balcani (în Bulgaria: Stoletov, Rila, Boroveț; în Grecia: Epir, Delphoi, Olimp; în Macedonia, Serbia, Albania), din Carpații Păduroși și Tatra (Zakopane, Dukla), în Caucazia (în Georgia: drumul militar gruzin /voeno gruzinskaia doroga, prin "strămtura" Darial, "pe culmea" Kazbegi, drumuri din zona Elbrus; din Abhazia și Rusia: lacul Rița, din zona Soci-Suhumi; în Armenia: lacul Sevan). Comparările (unele asemănări importante⁹; deosebiri) trebuie exprimate elocvent prin imagini și considerații judicioase⁹;
 - g) Evidențierea⁷ dezvoltării sporturilor potențată de această *via alta* (drum de altitudine): sporturi de vară (drumeții, alpinism și.a.), sporturi de iarnă (turism, schi, săniuș, antrenări în cantonamente), cabanele (din parcurs: Bâlea cascadă, Bâlea lac, telefericul; cele apropiate: Podragu, Sâmbăta, Urlea, Negoiu, Bălcaciu; mijloacele tehnice: reale, în diferite faze ale istoriei), turism rural (mijloace tehnice: reale, evoluția lor), unele situații deosebite (casa-muzeu a lui Badea Cârțan de la Cârțisoara; accidente: la Bâlea, cazul echipei de alpiniști ai Universității din București, elevii sibieni de liceu; chiolhanele unor "ștabi": *nomenclaturnici, aparacțici, culturnici*; legăminte între oameni sensibili făcute în acele locuri);

- h) Evidențierea⁷ unor dificultăți de utilizare: prin date, prin documentări geografice⁸ (toreni, lavine, prăvăliri de pietriș, surpări ale terenului, colmatări ale albiilor unor cursuri de apă, ale unor lacuri cu baraje, inundații), timpul real de folosire (deschiderea pasului), alte aspecte ale folosirii reale;
- i) Analiza^{7,8} utilității sociale:
- i.1. în perioada construirii: comparație între activitățile constructorilor și beneficiarilor și alte forme ale modului de viață (cozile la pâine, la lapte; privațiuni; salarizări; restricții: de circulație, de informare, de energie, de locuințe), temeri (forme ale terorii totalitar care au caracterizat "regimul comunist ceaușist"), alte mizerii și caracteristici ale societății din România în "anii luminii" ai "socialismului real";
- i.2. ulterior: prerevoluție, postrevoluție, perioadă de tranziție;
- j) Optimizări prin acțiuni sociale semnificative care să contribuie la funcționarea îmbunătățită a acestui drum dificil care trece prin locuri cu peisaje fascinante: efectuarea unor monumente expressive care să evoce aspecte (esențiale; simbolizate) ale unor ipostaze privind omenescul legate (firesc, relevant) de *gesta* (componente ale modului de viață al constructorilor, călătorilor, vânătorilor, păstorilor, pădurarilor, haiducilor, bejenarilor, azilanților; al celor angajați în rezistență antibolșevică săvârșită ani în sir pe ambele versante ale Munților Făgăraș), așezarea monumentelor pe parcursul drumului (pe șosea, în apropiere) și în alte locuri (în muzeu, instituții, orașe, sate, *situs-uri*), "popularizarea acestei existente *via carpatina* și posibile, în viitor, *via mirabilia* (prin informări: imagistice, scrieri; prin instituirea unui concurs a cărui temă să fie evocarea *Transfăgărășanului* prin poezii, lucrări în proză, filme, picturi, scenarizări, muzică, statui, machete, studii, programe ecologice, sponsorizări), perfecționări tehnice (reparații, întrețineri, extensii, consolidări, "modernizări", servicii), perfecționări manageriale (instituirea unor taxe: la intrare, la unele servicii) încât să se realizeze apropieri de "standardele europene", rentabilizări organizaționale (prin sport: turism individual/grupal, schi, oină, săniuș, marșuri, crosuri, tabere, turnire, raliuri, automobilism; alpinism), prin practici productive valoroase (vânătoare, pescuit, păstorit, lemnărit), cercetări ecologice^{8,10}, militari pentru constituirea unor zone adiacente cu statut special (rezervații, parcuri)^{10,2}.
3. Valorificarea socială⁷ a unor cabane montane:
- a) Renovări, extensii, unele amenajări;
- b) Contribuții la realizarea unor condiții de funcționare cât mai avantajoase pentru membrii societății (prețuri accesibile drumeților simpli cu venituri modeste, comportări ecologice *pro natura* ale locuitorilor tranzitori ai acestor "case de poposire") încât toate aceste *adăposturi* (attractive, convenabile) să fie locuri (*situs-uri*; "intersecții de axe") în care se inițiază și contacte interpersonale semnificative⁹ (informări, intermedieri, unele afaceri, relații, prietenii) și unele întâlniri culturale eficiente (excursii ale unor participanți la conferințe, simpozioane, colocvii, seminarii, ateliere; dezbatere "în aer liber", tare, i.e. oxigenat; tabere alpine, picnicuri, vânătoare și pescuit organizat, aplicații ecologiste, s.a.);
- c) optimizarea informațiilor despre aceste așezăminte:

- c.1. informații adecvate distribuite *in situ* și în alte locuri frecventate de trecători;
- c.2. informații diversificate: inscripții, date istorice, iconografie "clasică" și nouă; unele evenimente: accidente, evocări artistice, menționarea rolului S.K.V /Siebenbürgische Karpaten Verein/, hărți, ghid, marcaje;
- d) evocarea rolului acestor adăposturi în rezistența românească opusă bolșevizării societății din România de către "executanți" din "*Frontul celor fără de Neam și Dumnezeu*": rolul unor turiști în această îndelungată rezistență, folosirea de către "partizani" (relee, informări, locuri în care acești oameni dârji primeau alimente, haine, arme, vizite; își manifestau uneori prezența justițiară; relația vie între un mare număr de membri ai populației făgărașene și "partizani"; folosirea cabanelor de către "poterele" securiste care-i "vânau pe bandiți", ai căror capi pregăteau ambuscade, activau iscădiri, delațiuni). Evocarea explicită a acestei dimensiuni a unităților turistice din areal trebuie să "prindă viață" prin expresivitatea unor mijloace pregnante⁷, folosite pedagogic (prezența *in situ* a unor cărti, articole, broșuri, imagini, mărturii: la Sâmbăta, Urlea, Colții Brezei, Golu din Muchea Drăgușului, Fata Pădurii, Podragu, Bâlea, Negoiu, Bălcaci, Suru⁴, la mănăstirile Sâmbăta, Dejani).

Îngrijirea acestor construcții și instituții se realizează prin contribuții aduse la potențarea turismului (poporul; organizat) cu consecințe polivalente: micșorarea/eradicarea mizeriei, corectarea unor moravuri ("puținătăți" omenești, hoții, cerșetorii, stricări, braconaje, poluări), emanciparea populației satelor, stimularea unor cercetări, răspândirea simpatizanților, antrenarea altor oameni din acest areal în clientela stabilă, amplificarea și "învestirea" socială a energiei unor amatori la întărirea eforturilor celor care încearcă organizarea parcului național al Munților Făgăraș²⁻¹⁰.

4. Fortificarea și dezvoltarea turismului:

- a) Turismul popular: actualizat prin găzduirea turiștilor în casele unor gospodari care pot oferi condiții acceptabile/bune (sanitare; prețuri convenabile; căi de acces satisfăcătoare/bune; atmosferă plăcută: specific românesc/ardelenesc, particularități făgărașene, simplitate, originalitate, gastronomie savuroasă (rustică), ofertă de distracții diversificate pentru beneficiari, ospitalitate deschisă. Acest tip de turism contribuie la emanciparea și prosperitatea multor oameni (participanți direct/indirect în "fluxurile" agro/ruralo-turismului) la afirmarea tradițiilor (făgărașene revigorante), la rectificarea unor moravuri (servilism, avarie, sechele ale penuriei, *bacsiguri*, furturi, escrocherii, delicvențe, drogări, violențe), fiind și o contribuție la îmbunătățirea *Imaginii României în Lume* și la mai veridica (autentică, directă) cunoaștere a civilizației și a culturii din spațiul carpato-ponto-danubian de către un număr considerabil de oameni; stimularea turismului popular, contribuția și la creșterea atractivității unor standarde rustice pentru mulți oameni (orășeni, străini), încât acest fel de turism va putea deveni (peste câțiva ani) o tradiție comparabilă cu cea care există de multă vreme în țări civilizate din Europa.
- b) Turismul organizat: prin agenții, societăți, instituții – o componentă a unor activități culturale, cu consecințe complexe pentru societate (idem).

5. Organizarea unor activități culturale regulate importante⁴:

- a) Scoli extraordinare (de vară, de iarnă; permanente, ocazionale): cu programe (complexe, de instruire și educație a tineretului, a celor vârstnici), cu "prestări de servicii" de calitate (sistematizate, interesante: instructive, educative, linișitoare, comunitare, rezonante, folclorice, distractive, stimulatoare), cu discuții în forme de "socialitate" care să asigure deschiderea "cursanților", a monitorilor, a dascălilor și spre alte angajări culturale conjuncte (*theatrum, creatorium, forum*) și cu prezentări de comunicări prin studii și opinii, în colocvii și sesiuni științifice cu tematici și problematici diverse (etnografice, geografice, istorice, tehnice, biologice, ecologice, naturiste, educative, filosofice, religioase, politice, economice; artizanale: îndemânări, cunoștințe, initieri; de *science fiction*¹¹): cu prezentări de comunicări, prin studii și opinieri moderate, instructive, educative; culturologice: curente, tendințe, politici culturale), cu activități didactice *pro arte*, (informări; concursuri: cu premieri, emulații; loterii), *pro civitas* (cunoștințe juridice, conveniente). Activitățile acestor școli în sens larg contribuie la potențarea sentimentului identității naționale, a asimilării diversității culturale afirmate fructuos, la trăirea (asimilarea activă) valorilor exprimate sintetic prin paradigmele *ecumenia creștină, cetățenia unio-europeană*; sunt și rentabile pentru organizatorii care practică un management eficient; unele forme sunt originale, altele sunt inspirate/adaptate din modele înveterate (jamboreele cercetașilor, "pionierii", "străjerii", "înfrățirile", "camaraderiile", "tinerimea română");
- b) organizarea unor activități poporale: ateliere (cojocărit: la Drăguș; olărit, țesut, lemnărit, dansuri, porturi, bucătărie, străie, icoane, luturi; "turnire", premieri);
- c) muzeizarea unor biserici, școli, cămine culturale, cazărmi, spitale, sinagogi: Drăguș, Vad, Sinca, Ucea, Viștea, Hârseni, Copăcel, Felmer; sinagoga din centrul Făgărașului (construcție potrivită pentru: bibliotecă, amfiteatră, pentru conferințe, expoziții; "*documentarium*" al comunității evreiești: cu expresive vizuini de artă, știință, muncă și tradiții iudaice);
- d) organizarea unor sărbători poporale: junii, secerișul, *sâmbra oilor*, tunsul oilor, lăudarea harnicilor și harnicelor (plugari, țesători, alți maeștri; primul semănător), cultul călăritului (binecuvântarea cailor, cavalcade), stimularea emulațiilor (între persoane, între sate, pe "cnezat", pe județ, pe țară; internaționale: înfrățirea "buchholzienilor");
- e) Teatru: organizarea/contribuția la organizarea unor festivități "sărbători de masă" (nedei, șezători, ursuri, "surate" hramuri, târguri regulate, mitouri, cavalcade, înfrățiri "intraceuropene" americane; difuzarea informațiilor corespunzătoare), asocieri (intime, solidarizări) cu organizatorii și participanții la alte "cinstiri ale datinilor" și "înfrățiri";
- f) Creație: centre pentru creatori de valori în literatură, sculptură, pictură, filosofie, știință, tehnică, religie, politică și.a., pentru persoane care, în aceste sălașe, au condiții bune de viață care favorizează "demiurgia" (beneficiază de frumusețea peisajilor, de viață ecologică, "condens tradițional", familialitate, colocvialitate); în aceste "oaze" se vor ține și sesiuni științifice, conferințe, concursuri, sărbători;

- g) *Forum*: sesiuni științifice, conferințe, sărbători, festivaluri, concursuri;
- h) Areopag: "tribunal axiologic", în care să fie prezentate – efectiv *sine ira et studio et cum maxima completitudine* (fără omisiuni), fără complexe (de inferioritate: de "tribalitate"/de superioritate: protocronisme, "nombrilisme") – și unele problematici și tematici complexe, controversate, parțial enigmatische;
- h.1. fenomenul social numit *mișcarea legionară*, care face parte organic din istoria poporului român, iar prin ființarea istorică a acestuia, și din istoria Europei și a umanității: aspecte generale, locale, extreme (atașări entuziaști, fanatism, orori, înselări, demarări, martiraje, pervertiri, contraatacări furibunde, tragedii, forme de pro/antisemitism în România);
- h.2. fenomenul social numit *uniația*: evocarea centrului greco-catolic de la Făgăraș de la începutul sec. al XVIII-lea (cu inscripții *in situ*: cu documente istorice: originale, reconstituiri), evocarea distrugerii unor așezăminte religioase ortodoxe efectuate de executanți ai autoritatilor imperiale austriece (civilizatoare; cu specifice motivații: *pro politica habsburgica, pro fide*) cu "tunul", cu "spăngile", cu "pârjolul", cu pătimiri pentru mulți creștini făgărașeni (eremiti, bejenari de credință, rezistenți și.a.), evocarea (realistă: documentată, multivalentă, apodictică a inestimabilelor contribuții culturale și politice ale *Scolii Ardelene*, ale preoților și credincioșilor enoriași greco-catolici (în *Supplex Libellus Valachorum Transilvaniae*, în mișcarea *Memorandum*-ului, în *Pronunciamentul* de la Blaj, în Marea Unire, în societatea din România Mare și din perioada belică);
- h.3. martirajul miior de prelați și credincioși greco-catolici în timpul prigoanei comuniste;
- h.4. reconstruirea unor schituri, mănăstiri, sihăstria distruse în acele vremuri de executanții politicii imperiale austriece de dominare – finalizată astfel încât în aceste așezăminte (la inaugurare, la praznice) să fie cinstită unica misiune pe pământ a lui *Iisus Nazarineanul, Hristosul, Mesia care, prin jertfa Sa, l-a măntuit pe Om de păcătuirile săvârșite și l-a îndumnezt*;
- h.5. ipoteza originii făgărașene a lui Ion Creangă și a lui Mihai Eminescu: genialii români sunt urmașii (apropiați în timp) unor țărani (vădeni) strămutați în Moldova, așeași statornic printre răzeși;
- h.6. aducerea în *Tara Făgărașului* a rămășițelor pământești ale corifeului *Scolii Ardelene*, umanistul militant Gheorghe Șincai: decedat "printre străini" (în preajma Târnăviei: în Slovacia/Ungaria de Sus) și îngroparea cu cinstă în satul/„Tara” în care s-au născut părinții lui Șincăneni), activarea Fundației "Gheorghe Șincai";
- h.7. analiza mitului sintetizat în rostirea (lozinca, parola) "*vin americanii*": trăirile unor martori, încrederi, acțiuni pripite, scepticism, neîncredere, decepții, derute, mânnii, frustrări, incriminări, tragedii, semnificații ale sloganului în epoca războiului rece, explicarea fenomenului social (înțelegerile de la Teheran, Moscova, Yalta, Potsdam dintre cei "trei mari" biruitori în al doilea război mondial; indicii de partajare a Europei de Răsărit: cazul Ungariei, Cehoslovaciei, Poloniei, Bulgariei, Greciei, Yugoslaviei; cazul României (exprimat prin numerele fatidice 95% la U.R.S.S., 5% la "lumea liberă"); semnificația conceptelor "cortina de fier", suveranitate, independență,

sferă de influență, tratate secrete, consecvența politicilor mari, geopolitică în mișcare, "îndiguirea" comunismului, imperialismul sovietic, decăderea capitalismului "putred, muribund", permanența intereselor *versus* metastabilitatea principiilor, coexistența pașnică dintre orânduirea comunistă/socialistă și cea capitalistă, lupta pentru pace, "pax americana", "pax sovietica", imperialisme etc., în evaluări semnificative⁹ pro americaniste/anti/"neutrale", aspecte ale tematicii și problematicii în perioada post mutație (în tranziție: ajutoare, emigrări, influențări, *modus vivendi americanus*, reacții, mondialitate-globaritate-hegemonie, globalisme, solidarizarea contra terorismului internațional). Analiza (informațiile, explicația, concluziile) finalizată în acest tribunal exprimă convingător și importanța politicii S.U.A. (militare, economice) pentru societatea din Tara Făgărașului în diferite faze ale istoriei: rolul emigației române în S.U.A., multiplele relații (ajutoare). Considerațiile din acest "proces axiologic" (*inquisitio, investigatio, requisitorium, oratio-audietur et altera pars etc.*) sunt și "pietre" pentru edificarea unui "muzeu al emigrației" (în America) în preconizata expoziție permanentă, semnificativă^{9,10}.

- h.8.** evocarea (prin rostiri sobre, cu argumentări raționale și bine documentate) existenței unui plan, schițat/ticlituit în anii "dictaturii ceaușiste", conceput de "teoreticieni" cu poziții importante în ierarhia "de stat și de partid" (P.C.R.) din R.S.R., pentru pedepsirea unor rebeli și *persona non grata* (români, sași), modificarea componenței etnice a unor așezări omenești rurale (sate odinioară românești, săsești), aversiunea unor potențați comuniști față de dărzenia unor săgărașeni, "implantarea"/umflarea unor industrii periculoase (chimice, fabricări de explozibile; preconizata centrală atomică; utilizarea lor neumanistă: producții ridicate, acumulări de stocuri, poluări, alte forme păguboase) și a unor centre tăinuite ale armatei (silozuri de rachete: în coclauri, "în inima țării"), mutarea cursurilor unor râuri (spre a intensifica desertificarea/rărirea zonei);
- i) *Sanatorium*: îmbunătățirea condițiilor de funcționare a unor instituții a căror menire este tămaduirea oamenilor (băi, sanatorii, preventorii).
6. Contribuții la acțiunile de integrare socială a rromilor: antrenarea unor rromi la unele activități (definirea activităților, pregătirea participanților), controlarea riguroasă a comportamentelor, igienizări, școliri, emulații; evidențierea *pro causa* a unor specificități (exprimări autentice: folclor țigănesc, meserii și.a.), antrenarea (multiplă, aplicativă) a reprezentanților politici ai etniei, participarea la alcătuirea preconizatului muzeu al rromilor la Sibiu.
7. Identificarea, colectarea, studierea, protejarea, restaurarea, muzeizarea unor vestigii populare și nepopulare de *Technika* din epoca antebelică, interbelică, belică, postbelică, a "socialismului real", a "industrializării R.P.R.-iste", a "industrializării forțate":
- a) Curățiri, restaurări, completări;
- b) Muzeizări specifice ale pieselor originale *in situ* (în gospodării, ferme, uzine, primării, școli, biserici), în Muzeul din Făgăraș, unele donații/ transferări

- făcute la muzeele mari de etnologie, de istoria tehnicii (din Sibiu, Brașov, București);
- c) efectuarea unor copii expresive: reconstituiri riguroase (identice/plauzibile după documente), efectuate *in adaequatio*, muzeizate, popularizate (prin anunțări: în pliante, la diferite reuniuni culturale), prezentate "obștenilor".
8. Conservarea și evocarea⁸ unor moșteniri culturale maghiare: antrenarea cunoșătorilor, entuziaștilor, potențarea virtuților care caracterizează pe *civis europaeus* (înțelegere, obiectivitate, *more humanum*, diversitate culturală, interculturalitate, solidarizare *pro futurum civitatis*).
9. Conservarea și evocarea⁸ unor moșteniri culturale săsești: biserici săsești din Cincu, Felmer, din alte sate "de pe Ardeal", abația cisterciană de la Kerz (Cârța) important așezământ religios (înital catolic, apoi evanghelic); antrenarea cunoșătorilor, entuziaștilor, potențarea virtuților care caracterizează pe *civis europaeus* (idem).
10. Organizarea unor activități sociale regulate maximal importante:
- a) Evocarea⁸ luptei contra bolșevizării României: în Muzeul din Făgăraș amenajarea unui fragment dintr-o temniță comunista "tipică", reconstituirea unui refugiu de "partizani", constituirea unei expoziții permanente bine documentate, organizarea unor ritualuri solemne, regulate (de ziua Crucii; la Mănăstirea Sâmbăta; cu slujbe ecumenice), cinstirea pătimișilor și a luptătorilor și prin monumente (așezate pe ambele versante al "spinării Munților Făgăraș"; și în Argeș, la Nucșoara, locuri muscelene; în sate și orașe, pe ridicături de teren proeminente); legătura cu activitățile comemorative și de cercetare din alte centre ale gulagizării României și din alte zone ale fostului Imperiu Sovietic;
- b) Evocarea⁸ "descălecătului" vitejilor din grupul de olteni făgărășeni conduși de legendarul Negru Vodă prin care în secolul al XIV-lea s-a întemeiat formațiunea statală medievală *Tara Românească/Muntenia*: printr-o sărbătorire complexă (organizată: coordonată de un "directorat", programată anual într-un astfel de interval calendaristic încât să nu se suprapună cu alte comemorări de evenimente; solemnă: ritualizată, animată) care să conste dintr-o sesiune de comunicări și referate științifice, slujbe religioase (*Te Deum laudamus, Requiem, In memoriam*) și un ceremonial la care să participe "descălecători" (antrenați, educați) și public, "fiesta" vie să se desfășoare pe un traseu bine determinat (cu unele amenajări: poteci, popasuri, treceri și.a.; prin procesiuni) care începe în șesul Oltului, la Făgăraș, trece peste crestele Carpaților Meridionali centrali până "dincolo" în muncele, în alte romanii în care s-a plăsmuit și legenda meșterului Manole," epos (narațiune; condensare ideatică) în care personajii/simboluri "din prim plan" (esențial: mitic, ideatic) sunt Manole, Ana (jertfită, înzidită cu pruncul ce urma să se nască), Negru Vodă cu ai lui "tovarăși zece, nouă meșteri mari, calfe și zidari și Manole zece, care-i și întrece" – plăsmuire în care este esențializată și construirea, dărâmarea, reconstruirea, jertfa, perenializarea prin "mănăstire" a spiritualității **Poporului Român**);

- c) Evocarea genezei **Poporului Român**: în școli, în biserici, în mănăstiri, în muzei, cazărmi, prin mijloace de reprezentare moderne astfel încât să se expună (în esență, documentat) situații din epoca numită "*a migrației popoarelor în spațiul carpato-ponto-danubian*", constituirea proto-românilor, (zâmislirea creștină, "coagularea" limbii: paleo-române, proto-române, "grai" latin cu componente slave), activități ale grupului etnic românesc (majoritar, autohton; sedentar; obști) în perioada "înmuguririi" formațiunilor statelor (*jupâname, cnezate, voievodate*), fraternizarea "romaniei" făgărașene cu alte *romanii* (din Covasna, Tara Hațegului, Tara Bârsei, Maramureș, Valea Jiului, Gorj, Mehedinți, Bihor, Someș, Râmnice, Sălaj, Banat), pustiitoarea invazie a hoardelor mongole, situații după această "ultimă" mare invazie barbară până la întemeierea Principatelor independente *Tările Române*;
- d) Cinstiri (cu cuviință; dăinuitoare):
- d.1. Cinstirea unor personalități (și) făgărașene prin inscripții, monumente (pe șosele, în localități), case memoriale și pomeniri: Decebal, Traian, Negru Vodă, Mircea cel Bătrân, Mihai Viteazul, (evocarea anuală a intrării voievodului unificator în cetate: 19 septembrie), Doamna Stanca, Constantin Brâncoveanu, Inocențiu Micu-Klein, Gheorghe Lazăr, Ion Codru Drăgușanu, Badea Cârțan (o statuie impozantă, expresivă a misionarului târan românist, latinist și europenist trebuie grabnic ridicată în punctul de intersecție a drumului național-internațional București – Brașov – Sibiu – Arad – Budapesta – Viena și șoseaua transcarpatină Cârțisoara – Bâlea Lac și Cascadă – Curtea de Argeș; evocarea trebuie să reprezinte pe erou îmbrăcat în straie târănesti, purtând pe umeri desaga plină de cărți, privind în zare spre Occident), haiducul Budacu (fotografia din perioada ante I-belie că ce înfățișează plutonul de honvezi în uniformă, care poartă pe cap pălării cu boruri mari împodobite cu pene de cocos și țin în mâini puști și trupul chircit al bărbatului doborât de gloanțele trase de acești "veghetori ai ordinii imperiale-regale este un "*documentum*"), Ucenescu, Herseni, acțiunea sociologică condusă de Dimitrie Gusti în perioada interbelică, părintele Stăniloae, starețul arhimandrit Arsenie Boca;
- d.2. Cinstirea unor evenimente: lupte din primul război mondial (între Mărginimea Sibiului și Orlat; Tara Bârsei; Brașov), lupte din cel de-al doilea război mondial (mișcări de trupe); cimitirul soldaților sovietici de la Homorod trebuie îngrijit și respectat și prin slujbe pentru cei răposați pro-Patria și prin invitarea unor rude, prieteni, urmași din Rusia, Ucraina și.a. care și respectă soldații); astfel de rememorări (prin ceremoniale, inscripții) înnoibilează unificator conștiințele, generează toleranță, respectul pentru oameni, înțelepciune;
- d.3. Cinstirea memoriei unor făgărașeni cărora, prin activitățile din cursul vieții, li se cuvine *binele merit de la patrie*: luptători în războaie – de independență, de întregire a neamului, de supraviețuire (combatanți pe fronturile din Vest din cea de-a doua conflagrație mondială) – cei căzuți pe câmpurile de onoare, cei întorși cu glorie la vete, mutilați, voluntari, foști prizonieri (în Rusia țaristă: la Darnița, Tiumen, Ecaterinenburg, în Siberia și.a.; în Imperiul German; în Austro-Ungaria; la Spielberg, Vacz și.a.; în Imperiul Nazist: la K.Z., în uzine etc.; în U.R.S.S.: Donbas, Ural,

Vorcuta, Norilsk, "în străinătăți" siberiene, asiatice); patriarhi rurali, "boieri" și "boierese", intelectuali din prima generație, "ridicați de la opincă" (medici, ingineri, artiști, educatori);

e) Reconstituirea și glorificarea tuturor așezămintelor brâncovenenești: biserică din Făgăraș, mănăstirea Sâmbăta, hanul de la Sâmbăta, palatul domnesc de la Sâmbăta, atelierul de icoane pe sticlă; la aceste monumente trebuie să existe inscripții (ample, multilingve) care să le relateze istoria; cinstirea ctitorilor brâncovenenești este expresivă prin evocări: slujbe religioase, manifestări poporale, reuniuni științifice și artistice (cu tematică adevarată), cercetări (studierea unor documente: Istoria Transilvaniei în 1630, care în prezent este bine păstrată în biblioteca mănăstirii de la Sâmbăta), tehnologizări (editări, informatizări);

f) Evocarea *transhumanței* pastorale: reconstituirea (oficializată: organizată, ritualizată) a astfel numitei ample deplasări de altădată a unor grupuri de oameni este o acțiune socială complexă (organizatoric, ideatic): la acest neo-exod contemporan (reprezentativ; multivalent⁹) participă mulți actori (tineri, maturi, vârstnici, copii; cu specifice roluri) antrenați într-o "procesiune amplă", cu o succesiune de situații, în a cărei cinetică să se retrăiască (emoțional, reprezentativ) scenele și episoadele cândva importante; i.e. "împărțirea muntelui", adunarea ciobanilor migratori și a însotitorilor acestora spre a începe *transhumanța* (cu turmele lor, cu straiele și ustensilele lor; cu grupări care au fost odată îndătinate), pornirea turmelor ciobânițe, staționări (în poieni, pe culmi, în munte, în vâlcele, la vaduri, prin trecători; evocate prin praznice, prin forme ale vieții de păstor prin târguri, sosirile la destinație (în locuri cu pășuni mănoase: în câmpii, lunci, puste, bărăgane). Realizarea acestor scene trebuie făcută prin factori vii și prin expuneri de documente semnificative⁹ care (articulare coerentă) să reprezinte bazele și vectorii acestei mișcări (mărginenii, poenarii, tuțuenii, răsinărenii, bârsanii, mocanii, brețcanii, novăcenii, jienii, muntenii, hățăganii, olteni făgărașeni), încât sunt necesare cuplări și cu alții evicatori ai *transhumanței* pastorale strămoșești (porniri și sosiri articulate, aproape deodată);

g) Contribuții la "arderea cu văpaie și lumină", "a torței folclorului făgărașan": la conservare, la stimularea creatorilor, la interferarea "pozitivă" (etos, patos; forme, conținuturi) a "vectorilor făgărașeni" cu alții din alte părți "de țară și de lume".

11. Muzeizarea unor părți ale unor unități tehnice mici/mari în funcțiune. Astfel de unități – tehnice (existente, identificate) – care sunt încă în funcțiune (cu randamente specifice) sunt interesante, unele, pentru câteva particularități arhaice ale lor, iar altele, pentru funcționalitatea lor eficientă cu perspective productive notabile, încât sunt "semne vii ale trecutului" (*vestigium*; informatori despre tradiții, exemple de stil), care trebuie păstrate (conservate: *in situ et in motu*; retrase din funcțiune, perfectate) și "tratate" cu considerație (inscripționate, popularizate). Muzeizarea este diferențiată: informări comunicate în EXPO, monografii, conservări de piese, toate unitățile tehnice în funcțiune să aibă un "colt/centru istoric și/sau/un visitor center/centrum salutatoris/vizitări; "exponatele" muzeizării sunt:

- a) întreprinderi mici cvazi poporale (ferăstraie, vopsitorii, cizmării, sticlärii, fierării, potcovării, stâne, ferme; spălătorii; steze, vâltori; hanuri, ospătării, ateliere, practici artizanale) întreprinderi mai mari (cu ateliere specifice tipice: pompe, luminatoare, râșnițe, forje, prese, distilerii, strunguri, retorte; cu construcții, cu anexe; moara lui Boțoman);
- b) cofetăria/cafeneaua din centrul Făgărașului (fostă Embacher): renovarea localului astfel încât să devină o "locantă" de lux cu atmosferă de epocă, unde să se prepare (de personal calificat) și să se vândă produse performante (patiserie, dulciuri, băuturi fine, cocteile) care să poată fi cotate de experienții *gourmet* ca "o nouă marcă" demnă de tradiția culinară a fondatorului "casei"; este de dorit ca noul cofetar-șef și câteva din calfele sale să devină în curând renumiți și pentru câteva rețete de "bucate", zaharicale căutate de gospodine, de rafinați, de degustători, de "taclagii" căutători (și degustători) și de "sămânță de vorbă", de literați, artiști, boemi, "prăvălia" să fie frecventată de orășeni, de cei din vecinătate, de alți trecători (călători), care să simtă/și să spună și altora că reînnoita "confiserie" este un popas obligatoriu, (un *must*) prin "capitala fostului județ";
- c) taverne, hanuri, ospătării, restaurante, zahanale tradiționale: stimularea activităților;
- d) evocarea unor activități din poligonul militar de lângă Cincu: utilizări în decursul anilor (exerciții, manevre), ale căror semnificații sunt sintetizate și comunicate prin date istorice, fotografii, artefacte corporale, vestigii sugestive așezate în teren, filmări, replici, referiri la unele personaje emblematici participante la inspecții și exerciții militare în diferite contexte istorice (în epoca austro-ungară, în primul război mondial, în perioada interbelică, în perioada belică^{10,6}, în perioada post belică);
- e) herghelia de la Sâmbăta: funcționalizarea eficientă, intensificată prin informații istorice despre *husari/huszarok/hussaren/ulanen*, lipițari/*lipizaner*, cavaleria din *K.u.K. Armee, Spanische Hoch Reiter Schulle* din Viena, prin participarea unui public numeros (urban, rural; alți vizitatori) la activitățile specifice (îngrijirea cailor, probe de călărit, lecții de echitație, expoziții pe teme ecvestre; competiții: locale, regionale, *derby-uri*; excursii în Europa; sărbători: cavalcade, ritualuri; evocări istorice; agremente, contacte cu conducătorii activi ai altor herghelii și hipotromuri);
- f) prospectarea și exploatarea unor minereuri uranifere de la Poiana Mărului: colectarea de informații *pro-Historia*, (în perioada 1945-1989) pentru muzeizări;
- g) Uzina Nitramonia: evocarea istoriei prin informații (monografie, inscripții, plante, panouri, artefacte sugestive și.a.) reparații, creșterea productivității, sponsorizării, eficientizării ergonomicice, *visitor center/centrum salutatoris*/vizitări;
- h) Uzinele chimice din Victoria: evocarea istoriei prin informații (monografie, inscripții, plante, panouri, produse sugestive etc.) care să caracterizeze (esențial) perioada inițială (construirea unor fundații, montarea unor instalații ale uzinei chimice, rolul pirotehnicii, interesele și contribuțiiile *Wehrmachtului* și industriei din *Cel de-al treilea Reich*; dovezi, mărturii; factori politici, tehnici, economici din România: considerații, acțiuni efectuate pe fundalul

războiului mondial total aflat în desfășurare, muncile unor prizonieri sovietici), uzina Sov-rom-chim-ului (construcții, instalații; ergonomie: muncitori, tehnicieni, ingineri, consilieri, accidente ecologice); întemeierea și dezvoltarea coloniei-oraș: fără biserică, cu structuri și instituții urbane (școli, stadion, piscină; polyclinică, magazine, poștă – telefon – telegraf, transport, drumuri, radioficare, poliție, securitate), formele specifice ale *jafului sovietic* (sov-rom-ist) în acest caz, culturalizări, (alfabetizarea unei mase mari de oameni; penetrarea și a propagandei și ideologiei comuniste și comunizante: "brigăzile ateist-comuniste", festivaluri, munci patriotice voluntare, "întreceri socialiste", "cincinale", *stahanovi*, cântări ale României), contribuții ale Combinatului Chimic la viața socială (a zonei: locuri de muncă, calificări, salarii, generarea tipului de țăran-muncitor cu mică/ medie calificare care a fost relativ bine plătit), poluări (noxe, traumatizări), accidente la multele locuri de muncă cu grad înalt de risc, *visitor center/centrum salutatoris/ vizitări*;

- i) Peștera-biserica-templul arhaic de la Șinca Veche: informări (studii: riguroase, nefanteziste; inscripții, anunțări în ghiduri), loc pentru excursii, rugăciuni și meditații, acțiuni, scenarizări, manifestări culturale, șezători folclorice, sesiuni științifice (cu teme religioase, arheologice, istorice, etnologice, geologice, enigmistice, *science fiction*) și experimentări (tratamente naturiste, radiestezii, exerciții spiritualiste: energetizări, purificări, elevări, transfigurări) și pentru colocvii paraștiințifice (cu teme: mistica, enigmistica, O.Z.N.-istica, prognostica, *science fiction*¹⁰; cu dezbateri: cu rostiri sobre, fără delirări exprimate prin derapaje verbale, aberații comportamentale, poluări culturale).
12. Cercetarea "interactivă" a emigrației făgărașene¹¹: evocarea complexului fenomen social într-o secțiune importantă a expoziției permanente, cu multe documente, folosind tehnici adecvate, schimburi de cercetători invitați (reprezentativi: competenți, pasionați) din toate zonele cu emigrație importantă (S.U.A., Canada; Italia, Austria, Germania; Israel), studierea psihologiei emigranților (tipuri: emigrați politici, emigrați economici, emigrați pentru realizarea excelenței, cei "fără țară"; funcționarea principiilor/normelor *ubi bene, ibi patria versus ubi patria ibi bene, curriculum vitae*: probleme, servituti, avantaje, șanse, destine), "grade" de emigrare (emigrări temporare, înstrăinări; nostalgie: "dor de țară", reveniri, detestări, renegări, dușmăni, ignorări, uitări, vindicte), fluxuri (în perioadele: secolul al XIX-lea, prebelică, interbelică, postbelică, comună, postrevoluționară, tranzitională), fenomenul emigrației și *mundaneitate, brain drain ("vampirism axiologic")*, *globalisme, tendințe hegemonice*; unele casus-uri interesante, facilitarea unor contacte legale, regulate, convenabile (cu persoane receptive) între emigrați și rămași (întâlniri, corespondență, școliri, informări, ajutorări), co-acțiuni ("zile ale emigranților – înturnaților – înrădăcinaților – colonizaților; trăinicia unor "colonii" românești diasporale se fortifică prin astfel de "infuzii" de identitate etnică/culturală). Toate acțiunile de strângere a legăturilor între cei înrădăcinați efectiv (rămași în patrie) și cei emigrați (specific atașați de "glie"/vatra străbună) trebuie efectuate (de cei din țară) rezolut, cu înțelepciune,

neagresiv, demn, admitând postulatul că optanții autentici vor fi activi (generoși și critici, nu *yes-men*, nu doar *money-men*), generatori de bogății materiale și spirituale (experiențe, diversități).

13. Ecologizarea mediului natural-social făgărășan:

- a) Protejări curente ale mediului: avertizări, semnalări ale unor poluări, depoluări, identificări de surse de noxe (insidioase, cronicizate) și de noxe incipiente, programe de curățire, asanări;
- b) ocrotirea Poienii Narciselor (coprinelor): arealul trebuie să aibă statutul de rezervație (de interes național; european) cu permanent control (oficial și civic) sever al pătrunderii persoanelor și animalelor în zonă; controlul *environment*-al trebuie articulat cu alte monitorizări (climatice, biotice; a zonei, a "țării"), cu sărbătorirea minunii înfloririi florilor din poiană printr-un ceremonial anual, a căruia esență este recunoașterea oamenilor față de Creator pentru această dăruire de mai înainte de ivirea oamenilor și pe care mulți antecesorii și contemporani au numit-o podoabă a Țării Făgărașului, slăvirea Celui de Sus în acest *saerbrum in Natura* fiind prilej de întărire creștinească a conștiințelor;
- c) Realizarea unui parc național făgărășean complex: montan și premontan, cu câteva rezervații; este o acțiune socială complexă care poate trebui să fie pregătită prin efectuarea unor studii, delimitarea unor zone (parcele) pe ambele versante ale "spinării" crestate a "zeului împietrit" numit Făgăraș, adunarea de fonduri, solicitări de sprijin (financiar, logistic, tehnic, extern), angajarea de personal (format, entuziast, competent), excitarea acestei acțiuni cu beneficii materiale și spirituale pentru "cnezat", zona carpatică, România, Europa, *Terra*, după care să urmeze efectuarea "în timp util/rezonabil de scurt" a acestui *curratorium naturae* din mijlocul spațiului carpato-ponto-danubian, unitatea naturală-socială (sistem) cu reguli funcționale severe (acces, atitudini ecologice ale oamenilor), cu rentabilizări după standarde și modele europene/elitar mondiale, încât să devină o nestemată a Țării Făgărașului, a României, a Europei, a *Terrei*.

14. Strângerea unor știri (documente, artefacte) și din perioada *postrevoluție* (transition) pentru viitor.

15. Antrenarea unor persoane oneste, active, generoase, potente social, la completarea și perfecționarea acestui *cogitatum* receptat de unii membri ai Fundației Culturale "Negru Vodă": la acțiuni prin care se elaborează proiecte și programe și, *a fortiori*, se finalizează *pro Societas*.

16. Antrenarea unor instituții active: ASTRA, Comitetul de Istorie și Filosofie a Științei și Tehnicii al Academiei Române, Uniunea Românilor Liberi, Forumul German, *Sächsische Stiftung*, Muzeul Civilizației populare ASTRA Sibiu din Dumbrava Sibiului, Muzeul Etnografic din Sighetul Marmației, Asociații ale românilor din SUA, Canada, Italia.

Acstea activități – propuse atenției cititorilor (binevoitori, comprehensivi) acestor rânduiri – pe care noi le numim *pozitive*¹², trebuie să se încadreze armonios în cele existente în dinamica societății din România¹³ în primii ani ai secolului al XXI-lea, "răstimp din curgerea vremii" profilatoriu determinat și prin complexul proces social al construirii sistemului social complex *Unio-Europa* și a altor structurări sociale majore care caracterizează și vor personaliza *Historia* în primul secol al noului *millenium* de la *Nașterea lui Iisus Hristos*.

Note:

1. Care trebuie analizată în ansamblu și pe componente, în sinteză, *in actio* – ea fiind o sistematizare a unor gânduri (considerații, scopuri, acțiuni preconizate, pregătiri) și o enumerare a unor activități (realizate, în curs de realizare) care pot fi pentru luminații "misionari" și stăruiitorii înfăptuitorii un fascicul (o sumă) de recomandări, atenționări, direcționări și/sau un stimul, o "cataliză" și un "dinam" informațional și intențional. Dorim ca toți acești factori să fie folosiți cu onestitate și eficiență – toate "paragrafele" și "punctele" *Programului – cogitatum-ului* – (inclusiv detaliile, notele, nuanțările, sugerările); fiind înfățișate de noi cu sinceritate, hotărât, *in scriptum*, actionarilor și sprijinitorilor acestora; ei vor aprecia "măsura" acestei contribuții: global, pe componentele "sumei" cu specifice calificări și priorități; *sine qua non*, important, secundar, relativ important, important în unele privințe, interesant, perfectibil, urgent, oportun, demn de studiu, punct de pornire etc.
2. Fundația Culturală "Negru Vodă" din Făgăraș a inclus în nucleul programului său de activitate în următorii ani începerea și realizarea unor "puncte" din acest proiect ideatic prealabil – i.e. *cogitatum* – în colaborare cu alte organizații sociale și instituții (locale, regionale; județene: din Brașov, Sibiu, Argeș; naționale și internaționale).
3. Unele sunt deja inițiate de mai mulți ani și trebuie continuante (actualizate, completate, perfecționate, adaptate) spre a fi compatibile și pozitiv contributoare cu referire la factorii care caracterizează cursul procesului complex de integrare (treptată, multivalentă) a României – *in status nascendi et maturescere* – în structurile Nord Atlantice (NATO), precum și cu referire la alți "parametri" care caracterizează "devenirea" societății din România și a celei Mondiale: care vor constitui peste câțiva ani istoria primului sfert al secolului al XXI-lea de la *nașterea lui Iisus Hristos*.
4. Unele din aceste acțiuni complexe/aspecte ale acestor acțiuni sunt articulate/implete și aparțin mai multora din "paragrafele" acestui *cogitatum*.
5. În aproape toate cazurile trebuie afirmată (obiectiv, răspicat: *cu nationalia*) și prezența populației românești în *Tara Făgărașului* (*ab originem*; când era numită în unele acte ale unor oficialități *possesio Fogros, terra Fogaras*, cu "capitala" în *Villa Fogaras/Fogarasch/Fugrasch*; și în alte vremuri până în prezent), existența ei activă *in numerus et in actio* în spațiul carpato-ponto-danubian cu unele conexiuni (implicări, reflectări) în istoria universală.
6. În limbile română, germană, engleză; unele și în maghiară, franceză, rusă.

7. Folosirea unor mijloace adecvate polimorfe (*in situ, in distans*) utilizate eficient: imagini (fotografii, desene, filmări, picturi, sculpturi, machete, diorame, reprezentări), procedee sofisticate (mixte: televiziune, cinema, holograme, diorame, stereo-rame), "tren al timpului" (esențial).
8. Cu profesionalism, deontologie responsabilă (obiectiv: *sine ira et studio et cum maxima comprehensio possibile more humanum*, fără omiteri deliberate).
9. Pro Humanitas, pro Scientia, pro Sanitas, pro Arte, pro Tehnica, pro Sapientia, pro Etica, pro Religia, pro Historia, pro Futurum și a.
10. Priorități, permanent prezente "în centrul atenției" Fundației Culturale Negru Vodă, care constituie repere și în relațiile acesteia cu alte fundații și societăți cu programe umaniste.
11. Concept complex, interpretat de unii (cu mentalități relativ nepragmatice) și ca exprimare a imaginării vii, înaripate ("nescamatorești": ca cea a *farceur*-ilor disimulați conștienți/inconștienți) a neconvenționalului, a unor posibile anticipări.
12. Adaptări la șocurile prezentului/viitorului: deschideri sincretice spre mundaneitate prin trăirea neconflictuală/temperată a dualității *Tradiție - Civilizație* cu posibilități sofisticate (atracții, capcane, facilități), demistificarea/ "ablațiunea" unor mituri/tentații consumiste, dizolvări ale identităților comunitare, vitalizarea (multiformă) *natio-philia*, potențarea valorilor poporale, naturiste (cu exprimări folclorice; utilizarea înțeleaptă de sărbători, poporalitatea – sursă de remedii/antidoturi "nepanaceice" la fenomene destructive care produc "agresări axiologice": *kitsch-uri*, alienări, *kix-uri*, automatisme, consumism), utilizarea înțeleaptă și a unor bunuri și practici ale unor civilizații și culturi exterioare (americană, centrale și vestic europene), militantă pentru integralitatea axiologică umanistă.
13. În acest *Cogitatum* nu ne referim la bunuri culturale din zona învecinată a județului Sibiu (Agnita, Porumbacu, Avrig, Podu Olt), nici la cele din extremitatea Tării Bârsei.

Bibliografie

1. I. Simionescu, *Tara Noastră*, Editura Fundațiilor, București, 1938.
2. D. C. Giurescu, *Istoria ilustrată a României*, Editura Sport Turism, București, 1986 (și edițiile apărute după 1989).
3. Șt. Bălan, Șt. N. Mihăilescu, *Istoria Științei și Tehnicii Românești. Date cronologice*, Editura Academiei, București, 1986.
4. I. M. Ștefan, Ed. Nicolau, *Scurtă istorie a creației științifice și tehnice românești*, Edit. Albatros, București, 1986.
5. L. Sofonea, Fl. Olteanu, V. Sofonea, *Rosturi și Rosturi, I, Cogitatum pentru Tara Făgărașului*, Fundația Culturală Negru Vodă, Făgăraș, 2001.
6. M. Pascu, G. Ungureanu, R. Ștefănescu și alții: *Județul Brașov, Album monografic*, Editura Foton, Brașov, 2002.

7. R. Bellu: *Prima cale ferată suburbană din România. "Tramvaiul galben brașovean" Bartolomeu – Satulung (1892-1960)*. Colecția "Cartea de istorie a căilor ferate române", Nr. 4., 2001, p. 5-30.
8. L. Sofonea, *Hermeneutica. Historial et Philosophial Sciential et Technical*, Vol. I; Universitatea Transilvania, Brașov (sub tipar).